

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗΣ (ΜΕΡΟΣ 2^ο): 2015-2020

Στο προηγούμενο τεύχος ξεκινήσαμε μια σειρά κειμένων που καταπιάνονταν με την πολιτική του ελληνικού κράτους για την μετανάστευση, έχοντας μια συγκεκριμένη πρόθεση. Να αναδείξουμε το γεγονός ότι μέρος αυτών των πολιτικών κατέληγε με σχέδιο στην πολεμική ετοιμότητα των επίσημων κρατικών μηχανισμών, της εγχώριας οικονομίας αλλά και της υπόλοιπης κοινωνίας που μπορεί να μην είχε άμεση συμμετοχή.

Στο πρώτο μέρος, μιλήσαμε για την περίοδο από το 2000 έως το 2015, εστιάζοντας στα συστήματα επιτήρησης των συνόρων, στην αστυνόμευση των πόλεων, στα κέντρα κράτησης μεταναστών και στο νέο σχέδιο καταγραφής και διαλογής, που τότε ήταν ακόμα μια “καλή ιδέα” του υπουργείου Προ.Πο. Σχεδιάζαμε σε αυτό το δεύτερο μέρος να φτάσουμε μέχρι το σήμερα, αλλά ο διαθέσιμος χώρος αποδείχθηκε μικρός. Οπότε παρακάτω θα δούμε πως εξελίχθηκαν οι πολιτικές που το 2015 ήταν ακόμα σε προπαρασκευαστικό στάδιο, αλλά θα διακόψουμε την αφήγηση στα τέλη του 2019 και από εκεί θα την ξαναπιάσουμε στο τρίτο μέρος.

ITS (GEO)POLITICS, AFTER ALL

Στις αρχές του 2015, η Ελλάδα, όπως και άλλα Ευρωπαϊκά κράτη, είχαν καταθέσει τις προτάσεις τους για ναβάλουν χέρι στα ευρωπαϊκά κονδύλια της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 που μόλις είχε ξεκινήσει.

Τα κονδύλια αυτά θα διοχετεύονταν μέσω δύο ταμείων που έφεραν τους τίτλους Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME) και Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας (TEA), και το συνολικό ποσό προβλεπόταν να φτάσει τα 7 δις €. Τον Αύγουστο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε 23 εθνικά προγράμματα, με βάση τα οποία το ευρωπαϊκό χρήμα θα μοιραζόταν σε ισάριθμα κράτη. Το ελληνικό κράτος θα έπαιρνε ένα σημαντικό μερίδιο, ίσο με 473 εκατομμύρια €, λίγο πίσω από την νική-

τρια Ιταλία, που θα της παρέχονταν κονδύλια ύψους 560 εκατ. €.

Το ελληνικό σχέδιο είχε εξασφαλίσει με το καλημέρα ένα ποσό σχεδόν ίσο με αυτό που του είχε δοθεί όλη την προηγούμενη επταετία (2007-2013). Κι όμως, το ανεπίσημο σχέδιο διεκδίκησης ακόμα περισσότερης ευρωπαϊκής βοήθειας, είχε τεθεί σε εφαρμογή από τη μέρα της κατάθεσης της ελληνικής πρότασης.

Το Μάρτιο του 2015, ο συριζαίος υπουργός εξωτερικών Ν. Κοτζιάς, εν μέσω σκληρών διαπραγματεύσεων με τους δανειστές είχε δηλώσει ότι:

“Θα υπάρξουν εκατομμύρια μετανάστες και χιλιάδες τζιχαντιστές που θα έρθουν στην Ευρώπη, αν καταρρεύσει οικονομικά η Ελλάδα. Τα δυτικά Βαλκάνια δεν είναι σταθεροποιημένα και μετά έχουμε την Ουκρανία, τη Συρία, το Ιράκ και τη Βόρεια Αφρική. Αυτό είναι ένα δρεπάνι.”²

Ο Κοτζιάς, όπως και οι υπόλοιποι υπουργοί εξωτερικών με τους οποίους συναντήθηκε, είχε υπόψιν του όσα συνέβαιναν γύρω του (βλ. δίπλα). Δια στόματός του, το ελληνικό κράτος εννοούσε την διαχείριση της μετανάστευσης ως ζήτημα γεωπολιτικό, δηλαδή ως ζήτημα που αποκτά μια παραπάνω σημασία αν προβληθεί πάνω στον χάρτη και αν συσχετιστεί με τις φιλίες και τις έχθρες, τους στρατούς και τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων κρατών. Ειδικά, δε, σε περιόδους κρίσης και αναβρασμού, αυτή η συσχέτιση αποκαλύπτει νέους ρόλους και πεδία δράσης προς αξιοποίηση.

Ο Κοτζιάς υπενθύμιζε ότι το ελληνικό κράτος έχει τον τρόπο να μετατρέπει τα προβλήματά του σε προβλήματα άλλων, προτείνοντας στη συνέχεια τον εαυτό του σαν τη λύση. Ταυτόχρονα, δήλωνε ότι το κράτος που εκπροσωπεί, προτίθεται να αναλάβει το ρόλο του φύλακα των νοτιοανατολικών συνόρων της ΕΕ, μαζί με όλες τις σχετικές αρμοδιότητες που απορρέουν από αυτόν.

Το πέρασμα της “αραβικής άνοιξης” από την Βόρεια Αφρική είχε αφήσει πίσω της μισή ντουζίνα διαλυμένα (βλ. Λιβύη) ή στρατιωτικοποιημένα (βλ. Αίγυπτος) κράτη. Η ίδια κατάσταση επικρατούσε για αρκετά χρόνια στην Μέση Ανατολή (βλ. Ιράκ). Στα βόρεια σύνορα του, το ελληνικό κράτος δεν είχε ξεχάσει εντελώς την ιδέα του “μουσουλμανικού τόξου”, που υποτίθεται ένωνε τα δυτικά Βαλκάνια με την Τουρκία. Από το 2014, αυτή η ζώνη αποσταθεροποίησης συμπεριέλαβε και την Ουκρανία και έμοιαζε όντως με δρεπάνι, που έλεγε και ο κ. Κοτζιάς.

Το ελληνικό κράτος δεν είχε μείνει καθόλου ασυγκίνητο από το χάος. Για παράδειγμα, τον Σεπτέμβριο του 2014 είχε αναρτηθεί δημοσίως, μήπως μια επέμβαση στη Συρία ήταν αναγκαία για το σώσιμο των Σύριων από τα χημικά του Άσαντ. Ακόμα, είχε φροντίσει να στηρίξει με κάθε επισημότητα τον πραξικοπηματία Αλ Σίσι, που κατέλαβε την εξουσία στην Αίγυπτο, ανατρέποντας τον υποστηριζόμενο από την Μουσουλμανική Αδελφότητα Μόρσι, που έχει εκλεγεί μετά την εξέγερση.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική δεν έβλεπε την παραπάνω συνθήκη σαν απειλή, αλλά σαν ευκαιρία. Ευκαιρία να εξαρτηθεί όσο μπορεί την έκβαση όλων των εξελισσόμενων συγκρούσεων από την δική του θέση και παρουσία στο χάρτη. Με άλλα λόγια, έβλεπε την εμπλοκή στον πόλεμο από κάθε διαθέσιμο πόστο ως επιλογή επιβίωσης και αναβάθμισης του ρόλου του στην περιοχή, εις βάρος φυσικά των γειτόνων του. Ένας τέτοιος ρόλος, από τους πολλούς, είναι και η αστυνόμευση της εργατικής τάξης, που εγκαταλείπει προσωρινά ή μόνιμα αυτές τις χώρες και αρχίζει να καταγράφεται πλέον στα κιτάπια των ευρωπαϊκών κρατών.

1. ertnews.gr, Κονδύλι 473 εκατ. ευρώ δίνει η Κομισιόν στην Ελλάδα για το μεταναστευτικό. Ηλεκτρονική έκδοση, 10/08/2015.

2. efsyn.gr, Κοτζιάς: Τζιχαντιστές στην Ευρώπη αν καταρρεύσει η Ελλάδα. Ηλεκτρονική έκδοση, 06/03/2015.

ΝΑ ΔΕΙΞΟΥΜΕ ΟΤΙ ΒΡΙΣΚΟΜΑΣΤΕ ΣΕ ΑΝΑΓΚΗ

Την άνοιξη του 2015, η πλημμύρα για την οποία μιλούσε ο Κοτζιάς έμελλε να συμβεί. Βέβαια, δεν επρόκειτο για πλημμύρα αλλά περισσότερο για μια οργανωμένη όδευση. Ο ελληνικός κρατικός μηχανισμός επί μήνες οργάνωσε την μετακίνηση περίπου 800.000 ανθρώπων, από τα νησιά και τον Έβρο σε μεγάλες πόλεις και από εκεί με τρένα, λεωφορεία και ταξί προς τα βόρεια σύνορά του. Εκεί, στον διασυνοριακό σταθμό της Ειδομένης, το ελληνικό κράτος δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις μιας κρίσης, όπως την περιέγραφε ο Κοτζιάς στους ομολόγους του, με απώτερο σκοπό να αποκομίσει οικονομική βοήθεια και πολιτική στήριξη. Είχε μόλις αποδείξει ότι αν δεν τα λάβει, θα συνεχίζει να σφυρίζει αδιάφορα.

Αν το ελληνικό σχέδιο ευδοκίμοι, η νέα οικονομική βοήθεια θα μπορούσε να διαχτευτεί στην - χτυπημένη από την κρίση - ελληνική οικονομία, για το σκοπό της "φιλοξενίας" των μεταναστών που θα ξέμεναν από τη μέση πλευρά των ελληνο-μακεδονικών συνόρων. Γι' αυτό η γκρίνια έπρεπε να εκδηλώνεται με σχέδιο. Όπως είχε εκμυστηρευτεί τον Απρίλιο του 2015 η αναπληρώτρια υπουργός Τασία Χριστοδουλοπούλου στους δημάρχους:

"Υπάρχει η σκέψη να το κάνουμε σε εγκαταλελειμμένα στρατόπεδα, υπάρχει η σκέψη να χρησιμοποιήσουμε τα Ολυμπιακά ακίνητα, για να δείξουμε στην Ευρώπη ότι βρισκόμαστε σε έκτακτη ανάγκη. Πήραμε χρήματα για κέντρα φιλοξενίας και τα κάναμε χώρους κράτησης"³.

Τελικά, οι εικόνες της "ανθρωπιστικής κρίσης" και η απειλή της οικονομικής κατάρρευσης του νοτιοανατολικού άκρου της Ευρώπης αποδείχθηκαν αρκούντως αποτελεσματικές για την ελληνική στρατηγική. Τον Μάρτιο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τη δημιουργία του Μηχανισμού Επείγουσας Υποστήριξης μέσω του οποίου περί τα 650 εκατ. € θα μοιράζονταν σε ΜΚΟ και διεθνείς οργανισμούς που θα αναλάμβαναν δράση στην Ελλάδα για να επιλύσουν την "ανθρωπιστική κρίση".

Πακέτο βέβαια με την οικονομική στήριξη προς την Ελλάδα, η ΕΕ συμφώνησε με το τουρκικό κράτος να αναλάβει η Τουρκία ένα μέρος της δουλειάς του ελέγχου των "μεταναστευτικών ροών" με αντάλλαγμα περίπου 3 δις €. Με την ίδια συμφωνία, το ελληνικό κράτος υποσχέθηκε ότι θα απαγορεύει την έξοδο από τα νησιά σε όλους, εκτός από τις "ευάλωτες ομάδες", ώσπου να ξεετάσει τις αιτήσεις ασύλου. Αυτό σήμαινε ότι το ελληνικό κράτος δε θα μπορούσε, πλέον, να οδύρεται για την "ανεξέλεγκτη είσοδο λαθρομεταναστών". Εκατοντάδες εκατομμύρια ευρώ θα πήγαιναν σε ελληνικές αρχές και ΜΚΟ, με την υπόσχεση ότι αυτές θα βάλουν στα σοβαρά μπροστά τις διαδικασίες ταυτοποίησης - διαλογής και τις απελάσεις.

Από το 2015 και μετά, η ελληνική πολιτική για τη μετανάστευση, θα επικεντρωθεί στην κατασκευή των κέντρων διαλογής και ταυτοποίησης, στην αναβάθμιση των κέντρων κράτησης και στον εξοπλισμό των συνόρων. Πέρα από αυτά, όμως, θα συμπεριλάβει και μια νέα λειτουργία, αυτή της επιτηρούμενης αναπαραγωγής εκείνου του μέρους των μεταναστών που

θα μπορούσαν κάποτε να γίνουν επίσημα μέλη, φυσικά όχι ισότιμα, της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Αφορούσε δηλαδή όσους και όσες κατά την πρώτη διαλογή διέθεταν "προσφυγικό προφίλ".

ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ: ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΕΠΙΤΗΡΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Η λειτουργία των "Δομών Φιλοξενίας" είχε καταστρωθεί σαν σχέδιο από το ελληνικό κράτος στα τέλη του 2011. Παρόλα αυτά, δεν ήταν πριν το φθινόπωρο του 2015 που οι "Ανοικτές Δομές" θα ξεκινήσουν να λειτουργούν σε πρώην στρατόπεδα και ακίνητα του δημοσίου.

Στο άρθρο 11 του νόμου 3907/2011 με τίτλο "Διαχωρισμός και Παραπομπή", αναφέρεται ποιοι θα είχαν δικαίωμα "φιλοξενίας" σε τέτοιες δομές: όσοι διέθεταν "δελτίο αιτήσαντος ασύλου", όσοι αποφάσιζαν να "αποχωρήσουν οικειοθελώς" και όσοι άνηκαν σε "ευάλωτες ομάδες". Ο νόμος όριζε ότι στις τελευταίες εντάσσονταν συγκεκριμένα πρόσωπα, όπως ασυνόδευτοι ανήλικοι, μονογονεϊκές οικογένειες, εγκυμονούσες, άτομα με αναπηρία, υπερήλικες και θύματα trafficking.

Βέβαια, ο πρώτος Γενικός Κανονισμός Λειτουργίας των "Δομών Φιλοξενίας" του 2014, έθετε και κάποια παραπάνω κριτήρια για την επιλεξιμότητα, ενώ έκανε σαφές το πόσο ελεύθερο θα ήταν τελικά το καθεστώς διαμονής.

"Φιλοξενούμενοι" θα ήταν όσοι δε διέθεταν "εναλλακτικό περιβάλλον διαμονής", δεν "συνέτρεχαν για αυτούς λόγοι Δημόσιας Τάξης", δεν "έπασχαν από ασθένεια που εγκυμονεί κίνδυνο επιδημίας" και "δεν ήταν χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών".

Οι "φιλοξενούμενοι" θα τελούσαν υπό καθεστώς ελεύθερης διαβίωσης, θα "απολάμβαναν δικαίωμα εισόδου και εξόδου κατά τις ώρες που ορίζονται από τον επικεφαλής της Δομής" και θα κινούνταν εντός αυτής "σε προκαθορισμένους χώρους", ενώ οι επισκέπτες θα χρειάζονταν ειδική άδεια. "Κατά την είσοδό τους θα υπόκειντο σε σωματικό έλεγχο", ενώ απαγορευόταν "να αλλάζουν κλίνη ή κοιτώνα χωρίς έγκριση", να καπνίζουν σε εσωτερικούς χώρους ή να πίνουν αλκοόλ. Αυτό το "χαλαρό" πλαίσιο φιλοξενίας φυσικά και θα μπορούσε να τροποποιηθεί με απόφαση του Διευθυντή της Δομής⁴.

Μέχρι την εκκένωση του καταυλισμού της Ειδομένης το Μάιο του 2016, το ελληνικό Υπουργείο Άμυνας είχε φροντίσει να λάβει χρηματοδότηση για το σύνολο των "Ανοικτών Δομών" που είχαν εγκατασταθεί και λειτουργούσαν υπό την ευθύνη του, ο αριθμός των οποίων θα έφτανε τα επόμενα χρόνια τις περίπου 30.

Παράλληλα με αυτά τα κρατικά γκέτο μεταναστών, το ελληνικό κράτος σε συνεργασία με την Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 2015 ένα πρόγραμμα στέγασης - εκπαίδευσης - ένταξης για οικογένειες και ευάλωτους πρόσφυγες που προορίζονταν να μετεγκατασταθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Βασικό αντικείμενο του "Προγράμματος Παροχής Στέγασης στο Πλαίσιο της Μετεγκατάστασης" ήταν η στέγαση των "ωφελούμενων" σε διαμερίσματα, ξενοδοχεία

Ο Αναπληρωτής Υπουργός Εθνικής Άμυνας, οι Αρχηγοί των Γενικών Επιτελείων Στρατού και Αεροπορίας και ο Διοικητής της 1ης Στρατιάς, εγκαινιάζουν την Δομή Φιλοξενίας προσφύγων στο Κουτσόχερο Λάρισας, ένα πρωινό του Νοέμβρη του 2016.

Στην μάζωξη παρευρέθηκαν εκπρόσωποι των τοπικών αρχών, φορείς της περιοχής, ο πρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, και ο γενικός γραμματέας της Ερυθράς Ημισελήνου των ΗΑΕ, που στη φωτογραφία παραλαμβάνει την τιμητική πλακέτα.

Στρατός - τοπικοί άρχοντες - ΜΚΟ. Αυτή είναι η γνωστή συνταγή όποτε το κράτος προτείνει λύσεις σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Όπως το 2020, έτσι και τότε "έκτακτη ανάγκη" ήταν η ατάκα που έλεγε το κράτος πριν αρχίσει να μεταχειρίζεται την εργατική τάξη με τρόπο λίγο πιο βάρβαρο από ό,τι συνήθιζε.

Η "δομή φιλοξενίας" στο Κουτσόχερο, όπως και οι υπόλοιπες, λειτουργήσαν ως παραδείγματα διαχείρισης πληθυσμού σε συνθήκες που δε δικαιούσαι να ζητάς και πολλά. Στις θεσσαλικές πλημμύρες του 2023, τα κάτασπρα, αυστηρά διατεταγμένα σπιτάκια της δομής, θα αποδείκνυαν την χρησιμότητά τους με αφορμή μια άλλη "έκτακτη συνθήκη", αυτή της φυσικής καταστροφής.

Προς έκπληξη - και συμμόρφωση - των ντόπιων αντιρατσιστών, οι πλημμυροπαθείς που οδηγήθηκαν στη δομή του Κουτσόχερου από τα γύρω χωριά, "για να βγουν ή να μπουν πρέπει να δίνουν τα στοιχεία τους στους φύλακες στην πύλη, ενώ απαγορεύεται η είσοδος σε φίλους, συγγενείς, αλληλέγγυους και ΜΜΕ, παρά μόνο αν έχουν άδεια από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής"¹.

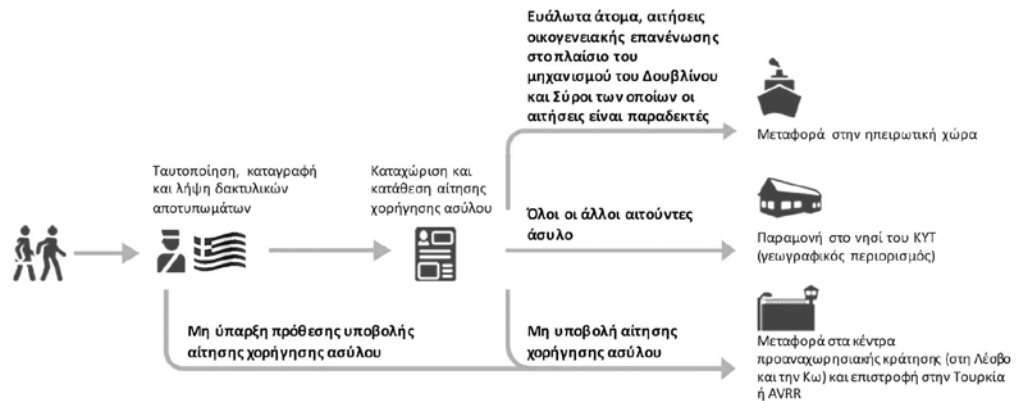
3. thetoc.gr, Θέλουν να κάνουν προσφυγικά τα... Ολυμπιακά ακίνητα! Ηλεκτρονική έκδοση, 17/04/2015.

4. Απόφαση Αριθμ. 11.1/6343, ΦΕΚ Β 3295/09/12/2014.

1. efsyn.gr, Φυλακισμένοι οι άστεγοι πλημμυροπαθείς στο Κουτσόχερο, 26/09/2023.

ΟΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η “απλοποίηση των διαδικασιών” όπως την εννοούν τα κράτη, στη προκειμένη των διαδικασιών καταγραφής - διαλογής εργατών και εργατριών που αποχωρούν από εμπόλεμες ζώνες. Όσο τα κράτη καταφέρνουν να οργανώνουν τη ζωή μας με πολεμικούς όρους, τόσο αυτή η οργάνωση θα αποδεσμεύεται από ηθικά διλήμματα. Η ωμή αξιολόγηση της ζωής ως δυνατότητας για εργασία ή πόλεμο, θα μοιάζει όλο και πιο απλή όταν στην άλλη άκρη του διλήμματος θα βρίσκεται ο θάνατος.

και ιδιωτικούς χώρους έναντι μισθώματος που θα όριζε το κράτος και θα καλύπτονταν με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση. Επιπλέον, ένα κάποιο ποσό θα κατέληγε σε σίτιση (μαγειρεμένα γεύματα ή κουπόνια φαγητού), είδη προσωπικής υγιεινής, υπηρεσίες διεκμηνείας και συνοδείας, παραπομπή σε ιατρικές δομές και περιορισμένη ψυχοκοινωνική και νομική βοήθεια.

Τα οφέλη για τα τοπικά επιχειρηματικά συμφέροντα ήταν προφανή: ιδιοκτήτες όχι και τόσο περιζήτητων ακινήτων, θα τσέπωναν μέχρι και 450€ το μήνα, παραγωγικοί όχι και τόσο περιζήτητων γευμάτων θα εξασφάλιζαν εγγυημένο κέρδος και κάτοχοι όχι και τόσο περιζήτητων πτυχίων θα αναλάμβαναν την επίβλεψη των μεταναστών στην καθημερινότητά τους.

Το πρόγραμμα που σύντομα έλαβε το όνομα ESTIA ήταν λογικό να συγκινήσει τις τοπικές αρχές και να εξασφαλίζει σταθερά χρηματοδότηση ως το 2023 όπου τερματίστηκε, αφήνοντας την θέση του στο πρόγραμμα HELIOS. Για παράδειγμα, ο Δήμος Θεσσαλονίκης, έφτιαξε το 2016 εταιρικό σχήμα, στο οποίο συμμετείχαν ο Δήμος Νεάπολης - Συκεών, ο Δήμος Καλαμαριάς, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, η Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης, οι μη κυβερνητικές PRAKSIS και APΣIS, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου με σκοπό να απορροφήσει μέρος των προσφερόμενων κονδυλίων. Το δημοτικό εταιρικό σχήμα διαχειρίστηκε, μέσα από το υπο-πρόγραμμα RE.A.C.T. (Refugee, Assistance, Collaboration, Thessaloniki), κονδύλια για 2.685 ωφελούμενους μέσα στα 6 χρόνια λειτουργίας του.⁵

Από το 2019, στο έργο της στέγασης έναντι αμοιβής των μεταναστών θα μπουν ξενοδόχοι και ιδιοκτήτες ακινήτων συνάπτοντας συμβάσεις απευθείας με το Υπουργείο Προ.Πο. ως

5. thessaloniki.gr, RE.A.C.T. “Στεγαστικό πρόγραμμα για αιτούντες διεθνή προστασία”.

λύση “στο πρόβλημα της συμφόρησης των νησιών”.

Τον Σεπτέμβριο του 2019, ο υπουργός Προ.Πο., Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, συναντήθηκε με τους 13 Περιφερειάρχες της χώρας και στελέχη της ΕΛ.ΑΣ και του στρατού, ώστε να βρεθεί μια λύση που να τους αφήνει όλους ικανοποιημένους. Αυτή προήλθε από τα χείλη του κ. Αγοραστό, προέδρου τότε της Ένωσης Περιφερειών, που πρότεινε “να αξιοποιηθούν ξενοδοχεία στην επαρχία, που δεν δουλεύουν, πράγμα το οποίο και τους ξενοδόχους θα σώσει και οι αλλοδαποί θα έχουν μια πιο αξιοπρεπή φιλοξενία”⁶. Έτσι, από τον επόμενο μήνα ιδιοκτήτες ξενοδοχείων, ενοικιαζόμενων δωματίων, τουριστικών κατασκηνώσεων όπως και ιδιοκτήτες “συγκροτημάτων κατοικιών, αριθμού τετραγωνικών ώστε να διασφαλίζεται η στέγαση τουλάχιστον είκοσι (20) ατόμων” θα μπορούσαν να συνάπτουν συμβάσεις με το Υπουργείο Προ.Πο. με αμοιβή έως και “12 €/ωφελούμενο/ημέρα διαμονής, χωρίς Φ.Π.Α.”.⁷

Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα προγραμματικών στέγασης - φιλοξενίας μεταναστών από το ελληνικό κράτος, δε μπορούμε να παραλείψουμε τις “Δομές Ασυνόδευτων Ανηλίκων”. Αυτές αφορούσαν την ενοικίαση κτιρίων και την μετατροπή τους σε ξενώνες για νεαρούς μετανάστες, που θα ζούσαν και θα εκπαιδευόνταν υπό τις οδηγίες των ειδικών. Αυτό ήταν αποκλειστικό έργο μη κυβερνητικών οργανώσεων κάθε είδους. Διατρέχοντας κανείς τη λίστα των σχετικών αποφάσεων επιδότησης του ευρωπαϊκού Ταμείου Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης 2014-2020, συναντάει ΜΚΟ όπως η PRAKSIS, το Χαμόγελο του Παιδιού, τα Παιδικά Χωριά SOS, καθώς και ΜΚΟ που έχουν ιδρύσει δημοτικές αρχές ή άλλες που ανήκουν στην Εκκλησία.

6. kede.gr, Σύσκεψη Χρυσοχοϊδη με περιφερειάρχες για το προσφυγικό-μεταναστευτικό, 27/09/2019.

7. romida.gr, Υπ.Προ.Πο: Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για Προσφορά κτιρίων στέγασης προσφύγων, 03/10/2019.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΛΟΓΗΣ ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΥ ΒΗΜΑΤΑ

Οι διάσπαρτες στην ελληνική επικράτεια “Δομές Φιλοξενίας”, τα διαμερίσματα και τα ξενοδοχεία, οι ΜΚΟ και οι τοπικοί επιχειρηματίες που υποδέχονταν ένα μέρος των μεταναστών, βρίσκονταν στην απόληξη ενός συστήματος που στο κέντρο του είχε τις διαδικασίες καταγραφής - διαλογής, όπως τις είχε φανταστεί το υπουργείο Προ.Πο στα τέλη του 2010.

Σύμφωνα με αυτή την ιδέα, όσοι συλλαμβάνονταν χωρίς χαρτιά, θα συγκεντρώνονταν σε κέντρα διαλογής, όπου θα υποβάλλονταν σε ταυτοποίηση καταγωγής μέσω συνέντευξης, δακτυλοσκόπησης, καταγραφή στις βάσεις δεδομένων EURODAC και φωτογράφιση. Σε αυτό το στάδιο, οι υπάλληλοι της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής σε συνεργασία με τους μπάτσους θα προσπαθούσαν να συγκεντρώσουν όσο γίνεται πιο ακριβή στοιχεία για την καταγωγή, την ηλικία και την κατάσταση των μεταναστών. Ανάλογα με το προφίλ που τους αποδιδόταν θα προωθούνταν σε κέντρα κράτησης “κλειστού” ή “ανοικτού τύπου”.

Αυτή η ιδέα, ως το 2015, είχε μείνει στα χαρτιά. Τα κέντρα διαλογής, που επίσημα λεγόταν “Κέντρα Πρώτης Υποδοχής - Κε.Π.Υ.”, είχαν μόλις αρχίσει να λειτουργούν με απογοητευτικούς ρυθμούς και ελλιπή υποδομή. Στις αρχές του 2015, δύο τέτοια λειτουργούσαν: ένα στη Μόρια της Λέσβου (από το Δεκέμβριο του 2014) και ένα στο Φυλάκιο του Έβρου (από το Μάρτιο του 2013)⁸.

Μέχρι την άνοιξη του 2016 συστάθηκαν “Κέντρα Πρώτης Υποδοχής” στην Λέρο, στην Κω, στη Χίο και στη Σάμο, ολοκληρώνοντας τον αρχικό σχεδιασμό. Βέβαια, τον Μάιο του 2016, μετά τη συμφωνία για έκτακτη ευρωπαϊκή βοήθεια, η ελληνική πλευρά δεσμεύτηκε να κάνει

8. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (Υπουργείο Προ.Πο) - Ετήσια έκθεση 2014

τον μπάτσο με πιο αποδοτικό τρόπο, δηλαδή να φροντίζει να περνάνε όλοι και με ταχείς ρυθμούς από την διαδικασία της ταυτοποίησης - διαλογής. Αυτό σήμαινε ότι η διάρθρωση του συστήματος καταγραφής - διαλογής - φυλάκισης έπρεπε να αλλάξει εκ νέου, ώστε να συμβαδίζει και τυπικά με την νεότευκτη ευρωπαϊκή στρατηγική των "hotspot"⁹.

Πλέον, η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης θα ήταν υπεύθυνη για την οργάνωση και τη γενική εποπτεία της καταγραφής - διαλογής. Τα κέντρα διαλογής, μετονομάστηκαν σε "Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης - ΚΥΤ" και δημόσια απέκτησαν το παρατσούκλι "hotspot". Εκεί, θα κρατούνταν υποχρεωτικά όλοι και όλες μέχρι να ολοκληρωθεί η καταγραφή και το ξεσκαρτάρισμα τους σε "πρόσφυγες", "οικονομικούς μετανάστες" και "ευάλωτες ομάδες".

Οι "οικονομικοί μετανάστες" θα οδηγούνταν, όπως και πριν, στα κέντρα κράτησης μέχρι την απέλαση ή το πέρας 18 μηνών. Οι "πρόσφυγες" που επίσημα ο νόμος όριζε ως "πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι έχουν αιτηθεί διεθνή προστασία", θα μπορούσαν να αιτηθούν φιλοξενία στις "Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας", που ήταν το νέο όνομα των "ανοικτών δομών" που στήθηκαν στην ελληνική ενδοχώρα.

Όπως και οι προκάτοχοί τους, τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, τα Κέντρα Κράτησης και οι Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας θα εγκαθίσταντο σε υφιστάμενα κτίρια, οικοπέδα και εκτός σχεδίου γήπεδα, κρατικής ή ιδιωτικής ιδιοκτησίας, έναντι μισθώματος. Η εγκατάσταση θα γινόταν κατά παρέκκλιση των υφιστάμενων χρήσεων γης και οποιασδήποτε διάταξης πολεοδομικού σχεδιασμού και φυσικά χωρίς την απαίτηση έκδοσης οικοδομικής άδειας ή έγκρισης εργασιών μικρής κλίμακας.

Το έργο της κατασκευής, στελέχωσης και λειτουργίας των νέων Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης, μοιράστηκε ανάμεσα την Ελληνική Αστυνομία, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Στις εν λόγω κρατικές αρχές κατέληγε ο κύριος όγκος των χρηματοδοτήσεων με σκοπό να ξαναμοιραστεί μέσω συμβάσεων σε εργολάβους. Από το καλοκαίρι του 2017, που η λειτουργία των ΚΥΤ ξεκίνησε να χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης 2014-2020, ευρωπαϊκοί και εθνικοί πόροι πάνω από 150 εκατ. € δαπανήθηκαν για μελέτες και έργα υποδομής, υπηρεσίες σίτισης και καθαριότητας και υπαλλήλους που θα κάνουν την ταυτοποίησή.

Φυσικά, η επιβολή της τάξης, τόσο εντός όσο και γύρω από τα ΚΥΤ, ήταν δουλειά της αστυνομίας, πράγμα που σήμαινε άλλα 15 εκατομμύρια για τους μισθούς των ειδικών φρουρών και των ματάνων που απασχολήθηκαν.

ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Σε αντίθεση με τις "Δομές Φιλοξενίας", τα κέντρα κράτησης μετρούσαν ήδη μια δεκαετία παρουσίας και προόδου. Μέσα σε αυτή την δεκαετία, έπαψαν να είναι μεταλλικά κοντέινερ και πρώην βιομηχανικές αποθήκες που λειτουργούσαν υπό την μυστική συνεργασία αστυνομίας και φιλανθρωπικών οργανώσεων. Από το 2012, τα κέντρα κράτησης ήταν διακριτοί και δημόσια αναγνωρισμένοι χώροι που συνδιαλέγονταν οικονομικά με τις τοπικές

9. Νόμος 4375/2016, ΦΕΚ Α 351/03/04/2016

Κέντρο Κράτησης στο Παρανέστι Δράμας το 2015. Τώρα αν εσείς βρίσκετε διαφορές με τη "Δομή Φιλοξενίας" στο Κουτσόχερο, πάμε πάσο.

κοινωνίες. Μέσω αυτής της συνδιαλλαγής, τα κέντρα κράτησης είχαν κερδίσει την συμπάθεια τεχνικών εταιρειών, επιχειρήσεων σίτισης, κοινωνικών λειτουργών και ΜΚΟ.

Τον Γενάρη του 2015 το ελληνικό κράτος αποφάσισε ότι τα κέντρα κράτησης θα λέγονταν επίσημα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών - Προ.Κε.Κ.Α. και θα αποτελούσαν υπηρεσίες των κατά τόπους Αστυνομικών Διευθύνσεων. Αυτό από μόνο του δεν σήμαινε και πολλά. Έδειχνε, όμως, την διάθεση του ελληνικού κράτους να συμμαζέψει την κατάσταση και το κυριότερο να συμμορφωθεί με τους τύπους που απαιτούσε η απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων.

Επτά τέτοια κέντρα λειτουργούσαν ως τότε: σε Κόρινθο, Αμυδαλέζα, Παρανέστι Δράμας, Φυλάκιο Ορεστιάδας, Ξάνθη, Ταύρο (Πέτρου Ράλλη) και Μόρια Λέσβου. Εκτός της Διεύθυνσης Αλλοδαπών της Πέτρου Ράλλη, όλα τα υπόλοιπα στεγαζόνταν σε πρώην ή εν ενεργεία στρατόπεδα και Σχολές της Αστυνομίας. Από τα τέλη του 2016, σε αυτά θα προστεθεί και ένα κέντρο κράτησης στην Κω.

Η απόφαση ίδρυσης των Προ.Κε.Κ.Α., περιελάμβανε και την έγκριση των εξόδων μίσθωσης και λειτουργίας τους για το πρώτο εξάμηνο: 5,8 εκατ € θα πήγαιναν σε υπηρεσίες σίτισης προς τους κρατούμενους, 650.000 € σε υπηρεσίες καθαριότητας, 1,9 εκατ. € σε ρεύμα και νερό, 2,5 εκατ. € για να τρώνε και να μετακινούνται οι μπάτσοι και 40.000 σε υπηρεσίες εκκένωσης των βόθρων. Μέχρι το 2020, η Ελληνική Αστυνομία θα λάβει κόντα στα 100 εκατ. € για την λειτουργία των κέντρων κράτησης μεταναστών. Όπως στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, έτσι και στα κέντρα κράτησης, έκτος από τα αυστηρά μπουρκοκά καθήκοντα, τα υπόλοιπα ανατέθηκαν σε ιδιωτικές εταιρείες.

Στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, το σχέδιο του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής σήμαινε κράτηση όλων στα κέντρα διαλογής, μεταφορά των "ευάλωτων" προς την ηπειρωτική Ελλάδα και φυλάκιση όσων ορίζονταν "προς απέλαση" στα κέντρα κράτησης. Το παραπάνω σχέδιο, όπως ήταν λογικό, πήρε πολύ σύντομα τη μορφή ανοικτών φυλακών που εκτείνονταν σε εκατοντάδες στρέμματα γύρω από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης.

Εντός των, αόρατων κατά τα άλλα, ορίων αυτών των φυλακών, κρατικές αρχές, υπάλληλοι, διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ, συνεργάστηκαν υποδειγματικά. Το Δεκέμβριο του 2019 εντός του ΚΥΤ της Μόριας εργάζονταν "24 δημόσιοι υπάλληλοι, συνεπικουρούμενοι από 49 συμβασιούχους ορισμένου χρόνου και 130 ωφελομένους του προγράμματος καταπολέμησης της ανεργίας του ΟΑΕΔ". Ακόμα, δραστηριοποιούνταν "στελέχη της ΕΛ.ΑΣ., της UNHCR, του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ), της EASO, της Υπηρεσίας Ασύλου, της Europol, του ΕΟΔΥ, καθώς και μέλη 17 εγκεκριμένων από το υπουργείο Προστασίας του Πολίτη ΜΚΟ, όλοι αυτοί φυσικά στα συγκεκριμένα πεδία των αρμοδιοτήτων τους".¹⁰

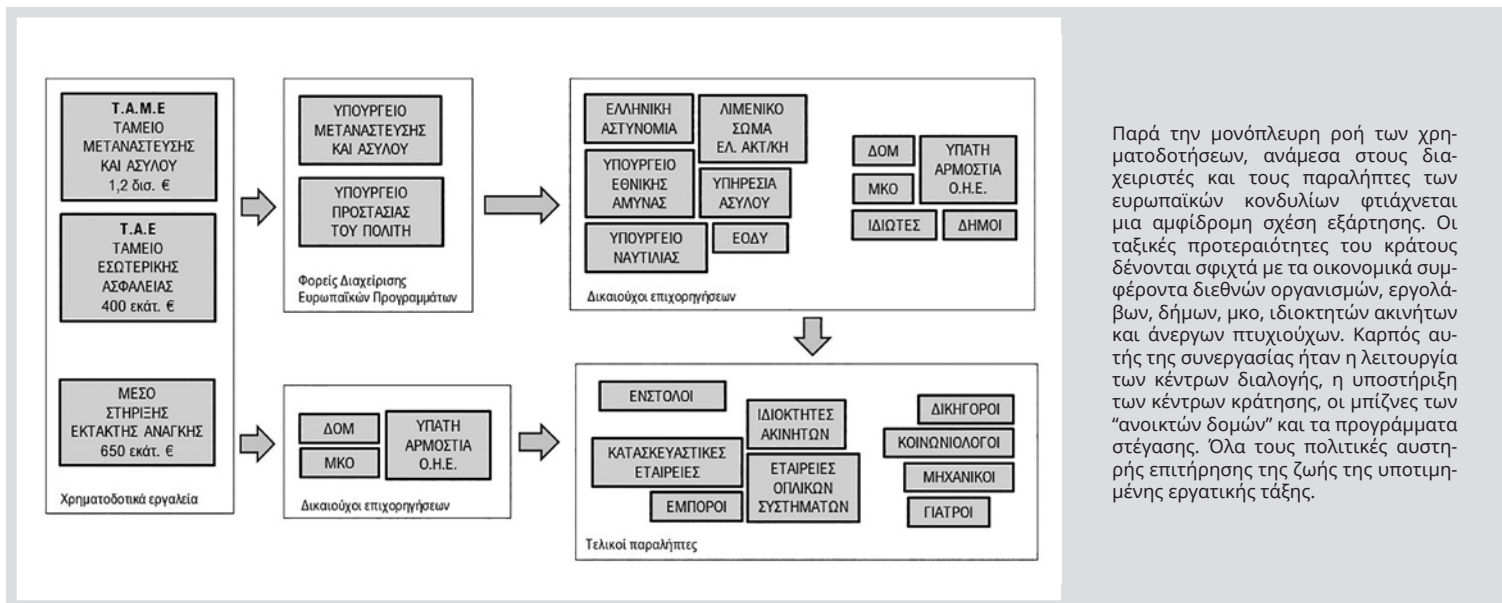
ΕΛ.ΑΣ, ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΣΤΟ ΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ

Υπό την κωδική ονομασία "Επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ", το ελληνικό κράτος πλήρωνε από το 2012 τα εκτός έδρας, τα ενοίκια και τις βενζίνες μπάτσων, στις Αστυνομικές Διευθύνσεις της Αλεξανδρούπολης, της Ορεστιάδας και του Ανατολικού Αιγαίου. Οι μπάτσοι αυτοί ήταν επιφορτισμένοι να περιπολούν, να διενεργούν ελέγχους σε σταθμούς λεωφορείων και τρένων, να χειρίζονται θερμικές κάμερες, να καταγράφουν, να τακτοποιούν και να ανακρίνουν τους μετανάστες που συλλαμβάνονταν, να κάνουν τη δακτυλοσκόπηση και να ενημερώνουν την ηλεκτρονική εφαρμογή της ΕΛ.ΑΣ. "Χαρτογράφηση Κυκλοφορίας Αλλοδαπων"¹¹.

Την πενταετία 2015-2020, οι περιπέτειες των ματάνων και των ειδικών φρουρών στην ελληνοτουρκική μεθόριο, θα κοστίσουν πάνω από 20 εκατ. €. Το ίδιο αδιάλειπτα θα συνεχιζόταν και η εγκατάσταση υποδομών και οπλικών συστημάτων που οι αποσπασμένοι συνοριοφύλακες θα χειρίζονταν.

10. freesunday.gr-H Μόρια από μέσα: Ο αν. Διοικητής του ΚΥΤ σε μία εφ όλης της ύλης συνέντευξη, 15/12/2019.

11. 4η Τροποποίηση της συμφωνίας επιδότησης «Ενίσχυση Αστυνομικών Υπηρεσιών με Αστυνομικό Προσωπικό (Επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ)», 05/12/2018.

Παρά την μονόπλευρη ροή των χρηματοδοτήσεων, ανάμεσα στους διαχειριστές και τους παραλήπτες των ευρωπαϊκών κονδυλίων φτιάχνεται μια αμφίδρομη σχέση εξάρτησης. Οι ταξικές προτεραιότητες του κράτους δένονται σφιχτά με τα οικονομικά συμφέροντα διεθνών οργανισμών, εργολάβων, δήμων, μκο, ιδιοκτητών ακινήτων και άνεργων πτυχιούχων. Καρπός αυτής της συνεργασίας ήταν η λειτουργία των κέντρων διαλογής, η υποστήριξη των κέντρων κράτησης, οι μπίζνες των “ανοικτών δομών” και τα προγράμματα στέγασης. Όλα τους πολιτικές αυστηρής επιτήρησης της ζωής της υποτιμημένης εργατικής τάξης.

Τον Απρίλιο του 2016, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας της ΕΕ συμφώνησε να χρηματοδοτήσει το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας με περίπου 12 εκατ. € για την κατασκευή ενός αυτοματοποιημένου δικτύου επιτήρησης της ελληνοτουρκικής μεθορίου. Το έργο προέβλεπε την εγκατάσταση 10 σταθμών επιτήρησης που θα συνέλεγαν πληροφορίες μέσω ραντάρ και θερμικών καμερών με εμβέλεια ως και 15 χλμ. Οι πληροφορίες που καταγράφονταν, θα μεταφέρονταν μέσω 4 τοπικών επιχειρησιακών κέντρων σε δύο περιφερειακά που θα εγκαθίσταντο στην Αλεξανδρούπολη και στην Ορεστιάδα, καλύπτοντας σχεδόν όλο μήκος της παραμεθορίου.

Το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας, που κάθεται στο υψηλότερο σκαλί του βάθρου των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων, την περίοδο 2015 - 2020 θα λάβει λίγο παρακάτω από 200 εκατ. € και θα τα καταναίμει με προσοχή σε εξοπλισμό και λειτουργικά έξοδα για κάθε χρήση. Αξίζει κανείς να ρίξει μια ματιά στις δράσεις που έλαβαν χρηματοδότηση στα πλαίσια του “ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης”:

- Προμήθεια συσκευών ανίχνευσης καρδιακών παλμών και καμερών κλειστού κυκλώματος CCTV.
- Προμήθεια αστυνομικών σκύλων ανίχνευσης ναρκωτικών ουσιών.
- Προμήθεια Συστημάτων για Έξυπνη Αστυνόμευση Smart Policing.
- Προμήθεια κινητών μονάδων σάρωσης οχημάτων για τον εντοπισμό τυχόν κρυμμένων παρανόμων μεταναστών.
- Σύστημα Συλλογής, Ανάλυσης & Διαχείρισης Πληροφοριών Οικονομικού Εγκλήματος.
- Δράσεις κατά της Ριζοσπαστικοποίησης και του Εξτρεμισμού
- Εξοπλισμός Εργαστηρίων Ανάλυσης DNA
- Ανάπτυξη Εθνικού Εκπαιδευτικού Κέντρου για την Αντιμετώπιση Χημικών Βιολογικών και Ραδιολογικών και Πυρηνικών Περιστατικών.
- Προστασία Εθνικά Χαρακτηρισμένων Ευρωπαϊκών Υποδομών Ζωτικής Σημασίας.

Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας έλαβε και αυτό περίπου 50 εκατ. € για “ενίσχυση της ικανότητας ανταπόκρισης των χερσαίων πλωτών και εναέριων μέσων για την επιτήρηση και περιπολία των συνόρων και για την προστασία και διάσωση της ανθρώπινης ζωής”.

Τρίτο στο βάθρο της απορρόφησης ευρωπαϊκής βοήθειας, το Υπουργείο Ναυτιλίας, δαπάνησε κοντά στα 85 εκατ. € (τα 21 από την τσέπη του) για την αγορά “τεσσάρων παράκτιων περιπολικών πλοίων μήκους άνω των 30 μέτρων”, “επτά ταχύπλοων περιπολικών σκαφών μήκους από 16 έως 19,5 μέτρα” και “τριών οχημάτων εξοπλισμένων με θερμικές κάμερες”. Την ίδια περίοδο, οι επιχειρήσεις του Λιμενικού Σώματος και της Ελληνικής Ακτοφυλακής “για τον έλεγχο των θαλάσσιων συνόρων” θα ενισχύονταν με ένα ποσό ίσο με 20 εκατ. € που θα κάλυπτε τα λειτουργικά έξοδα των “περιπολιών με τη χρήση 48 πλωτών επιχειρησιακών μέσων ΛΣ- ΕΛ.ΑΚ”.

Φυσικά, αυτά τα λεφτά κατέληγαν σε ελληνικές εταιρείες, που εμπορεύονταν μια πληθώρα υλικών και υπηρεσιών, από βιολίνα και οχήματα μεταφοράς σκύλων μέχρι λογισμικά και συστήματα τηλεπικοινωνιών. Ακόμα και αν κάποια ακούγονται εξ αρχής αθώα, όλα τα παραπάνω αξιολογήθηκαν ως μέσα για πολεμική χρήση, φτιάχνοντας δεσμούς μεταξύ εταιριών, στρατού και αστυνομίας. Από τη μια δηλαδή, η θεωρία και οι εφαρμογές διάφορων, κατα τ’ άλλα, ειρηνικών επιστημονικών πεδίων, αποκτούσαν χρησιμότητα στα χέρια μπάτσων και καρβανάδων, από την άλλη η στρατιωτική δυναμική του ελληνικού κράτους γινόταν ο εγγυητής της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η περίοδος 2015-2020 ήταν μια περίοδος που όσα είχε σχεδιάσει η ελληνική μεταναστευτική πολιτική τα προηγούμενα χρόνια, αποκτούσαν μορφή. Αν σκεφτούμε την εικόνα της ελληνικής μεθορίου από την Ορεστιάδα ως την Ρόδο, θα δούμε ότι πρόκειται για μια εκτενή ζώνη υπό τη συνεχή εποπτεία του ελληνικού στρατού και λιμενικού. Στον συμμάτινο φράχτη μερικών χιλιομέτρων και στα 4x4 που περιπολούσαν στον Έβρο, τώρα προστέθηκαν πύργοι επιτήρησης, δίκτυα που μεταφέρουν δεδομένα, επιχειρησιακά κέντρα και συστήματα σάρωσης με πολύ

μεγαλύτερη εμβέλεια. Στο Αιγαίο, το ελληνικό Λιμενικό αγόρασε νέα σκάφη και τα εξόπλισε με σύγχρονα συστήματα για να μαλώνει με το τουρκικό λιμενικό και καλά για το ποιος θα σώσει πρώτος τους μετανάστες στη θάλασσα.

Δίπλα στα Κέντρα Κράτησης, αναπτύχθηκε ένας νέος τύπος αυστηρά επιτηρούμενης διαμονής και αναπαραγωγής των οικογενειών και των “ευάλωτων” μεταναστών, οι “ανοικτές” Δομές Φιλοξενίας, τα προγράμματα στέγασης ένταξης, όπως το ESTIA και οι “Ξενώνες Ασυνόδευτων Ανηλίκων”. Από τη λειτουργία αυτών των δομών αναπαραγωγής υποτιμημένων εργατών και εργατριών, ένα όλο και μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας εξασφάλιζε το μισθό του ή και κάτι παραπάνω.

Και για να γίνουν όλα αυτά, χρειάστηκε το ελληνικό κράτος να καταλάβει την θέση του στο χάρτη, να θυμηθεί τα συμφέροντά του εν μέσω καπιταλιστικής κρίσης και να αναδείξει ενώπιον εχθρών και φίλων τον ρόλο που επιθυμεί να διαδραματίσει μέσα σε αυτό το περιβάλλον.

Θα ολοκληρώσουμε τα συμπεράσματά μας στο επόμενο τεύχος, το οποίο ξεκινά με όσα συνέβησαν στις αρχές του 2020. Ήταν τότε που, ένας ακόμα κύκλος ευρωπαϊκών προγραμμάτων έφτανε στο τέλος του και ένας νέος ξεκινούσε. Ήταν τότε που το ελληνικό κράτος οργάνωνε ακόμα μια κρίση στα σύνορά του για να τη μετατρέψει σύντομα σε πολεμική άσκηση. Κατά σύμπτωση ή όχι, αυτά γίνονταν λίγες εβδομάδες πριν μπει και αυτό στην κούρσα μέτρων στρατιωτικοποίησης της επικράτειας και της οικονομίας που ονομάστηκε “πόλεμος με τον ιό”.